

Załącznik do Uchwały nr XXXVIII/261/2009
Rady Gminy Kleszczewo z dnia 26 listopada 2009r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY KLESZCZEWO NA LATA 2010-2013

Kleszczewo 2009

Spis treści:

1. Wstęp.

- 1.1 Postanowienia ogólne..... s. 1
- 1.2 Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami .....s. 1 -2
- 1.3 Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami..... s. 2-3

2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.

- 2.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa
  - 2.1.1 Strategią rozwoju województwa wielkopolskiego .....s. 3-4
  - 2.1.2 Planem zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego..... s.4-6
  - 2.1.3 Wielkopolskim Regionalnym Programem Operacyjnym na lata 2007-2013..... s. 6
  - 2.1.4 Tezy krajowego programu ochrony zabytków..... s. 7
  - 2.1.5 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013..... s.7-8
  - 2.1.6 Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 ..... s. 9
  - 2.1.7 Wielkopolski Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2008-2011 ..... s.9-10
  - 2.1.8 Program Opieki Nad Zabytkami Powiatu Poznańskiego na lata 2008-2011.....s.10-13

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....s.13 -14

- 3.1 Obiekty zabytkowe nieruchome wpisane do rejestru zabytków nieruchomych.....s. 14-15
- 3.2 Obiekty wskazane przez WWKZ do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków nieruchomych...s.15-19
- 3.3. Zabytki ruchome.....s. 19-20
- 3.5 Stanowiska archeologiczne
  - 3.5.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.....s.20
  - 3.5.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej.....s.20
  - 3.5.3. Zestawienie liczbowe zewidencjonowanych stanowiska archeologicznych.....s.20-22

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.

- 4.1.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych.. Charakterystyka zasobów kulturowych Gminy Kleszczewo.....s. 22-28
- 4.1.2. Stan zachowania stanowisk archeologicznych.....s.28
- 4.1.3 Obszary największego zagrożenia dla zabytków nieruchomych.....s.28-31
- 4.1.4 Istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych.....s.31 -32
- 4.1.5 Obszary największego zagrożenia dla zabytków archeologicznych s.32
- 4.2. Uwarunkowania wynikające ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kleszczewo.....s.33-36
- 4.3 Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy.....s.37-38
- 4.4 Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.....s.38
- 4.5 Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zabytków archeologicznych.....s.39

5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami. (art. 87 ust. O ochronie zabytków oraz inne określone przez gminę).....s.39 -40

6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.

- 6.1.1 Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków nieruchomych s.40
- 6.1.2 Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych.....s.40
- 6.1.3 Udostępnienie i promocja zabytków..... s.40-41
- 6.1.4. Popularyzacja i edukacja..... s. 41 -42
- 6.1.4 Włączenie zabytków w procesy gospodarcze.....s.42 -43
- 6.1.6 Aktywizacja społeczności lokalnych na rzecz opieki nad zabytkami.....s.43

7. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu.....s.43-44

8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami określone przez gminę.....s.44-45

9. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami – forma organizacyjno-instytucjonalna określona przez gminę..... s.45

10. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami określone przez gminę.....s.45 -46

1. WSTĘP

1.1 POSTANOWIENIA OGÓLNE

Ilekcroć w niniejszym programie mowa o :

- a) ustawie – rozumie się przez to ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 oraz z 2004 r. Nr 96 poz. 959, Nr 238, poz. 2390, nr 50 poz. 362 z 2006 r)
- b) Gminie – rozumie się przez to Gminę Kleszczewo
- c) Programie - rozumie się przez to Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Kleszczewo na lata 2010-2013
- d) Konserwatorze – rozumie się przez to Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu
- e) Planie – rozumie się przez to Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego z dnia 26 listopada 2001 r.
- f) Strategii – rozumie się przez to Strategię Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do roku 2020 z dnia 19 grudnia 2005 r.
- g) Programie Operacyjnym – rozumie się przez to Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2007-2013,
- h) Narodowej Strategii – rozumie się przez to Narodową Strategię Rozwoju Kultury na lata 2004-2013,
- i) Wojewódzkim Programie – rozumie się przez to Wielkopolski Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2008-2011
- j) Powiatowym Programie – rozumie się przez to Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Poznańskiego na lata 2008-2011

1.2 CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Celem „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Kleszczewo” jest:

- wzmocnienie ochrony i opieki nad materialną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków poprzez zahamowanie procesów ich degradacji, a w dalszej kolejności poprawa stanu ich zachowania,
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy,
- aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe poprzez

kompleksową rewaloryzację zabytków i po wykonaniu analizy funkcjonalnej ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne. Projekty mszą posiadać znaczący wpływ ekonomiczny na rozwój regionalny, w tym przyczyniać się szczególnie do wzrostu dochodów i zwiększania ilości miejsc pracy.

- określenie celów, kierunków działań oraz zadań, które powinny być podjęte przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

- zapoznanie się z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytków gminy, z wykazem obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz wykaz obiektów typowanych do Gminnej Ewidencji Zabytków, - ocena stanu gminnego zasobu zabytków nieruchomości – określenie kategorii i stopnia zagrożeń

- podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych dla zapewnienia im należytej opieki oraz określenia sposobów udostępnienia dóbr kultury narodowej, będących ich własnością, a także wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania,

- inicjowanie i wspieranie działań edukacyjnych, informacyjnych, turystycznych itp. mających na celu propagowanie znajomości zabytków i uświadamianie konieczności opieki nad zabytkami.

- wspieranie działań mających na celu pozyskanie środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

1.3 PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

1.Uregulowania formalno prawne ochrony i opieki nad zabytkami.

Wykonanie „Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Kleszczewo” programu wynika z:

- Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. Z 2001 r. Nr 142 poz. 1591 z późniejszymi zmianami). Ustawa ta włącza do zadań własnych gminy ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami (art. 7 ust. 1 pkt 9)

- Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 oraz z 2004 r. Nr 96 poz. 959, Nr 238, poz. 2390) Przeanalizowano akty prawne określające możliwości oraz warunki ochrony i opieki nade zabytkami. Ustawa o ochronie zabytków określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania

prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach a także organizację organów ochrony zabytków (rozd. 1 art. 1) W ustawie określono podział kompetencji w zakresie ochrony zabytków. Zgodnie z art. 87. 1 wójt ma obowiązek sporządzenia na okres 4 lat odpowiednio gminnego programu opieki nad zabytkami. Ustawa nakłada na gminę obowiązki i uprawnienia

- zgodnie z art. 16 ust. 1 rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, ma możliwość stworzenia parku kulturowego na podstawie podjętej uchwały, celem objęcia skuteczną ochroną krajobrazu kulturowego oraz wyróżniających się krajobrazowo terenów, na którym zabytki charakterystyczne dla danego regionu (po uprzednim zasięgnięciu opinie właściwego konserwatora zabytków)

- art. 18, art. 19, art. 20 wprowadzają obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz uzgodnienia ich projektów zmian z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

- art. 22 ust. 4 nakłada na Wójta Gminy Kleszczewo obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków

- art. 31 ust. 1 pkt 2, ust 2 oraz art. 33 ust. 1 i ust. 2 zobowiązuje wójta (burmistrza, prezydenta miasta) do przyjęcia zawiadomienia o odkryciu lub znalezieniu przedmiotu co do którego istnieje podejrzenie, że jest zabytkiem lub zabytkiem archeologicznym oraz natychmiastowego przekazania tej wiadomości wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków

- art. 71 ust.1 i ust. 2 –w przypadku gdy jednostka samorządu terytorialnego posiada tytuł prawny do zabytku do jej zadań własnych należy sprawowanie opieki w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy tym zabytku

- art. 81 – organ stanowiący gminy lub powiatu może udzielać dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru według zasad określonych w podjętej przez ten organ uchwale,

- art. 87 - Wójt Gminy Kleszczewo sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami, z którego sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy Kleszczewo

2. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.

2.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA.

2.1.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego

„Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2020” została opracowana przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego a przyjęta przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 19 grudnia 2005 r. Dokument ten stanowi podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz określa najważniejsze kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego regionu.

Strategia wyznacza kierunki działań i pozwala zorientować priorytety na konkurencyjność regionalną, wzrost zatrudnienia oraz wzrost wykształcenia mieszkańców,

Jednym z głównych celów kierunkowych strategii jest „Poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców” poprzez zwiększenie konkurencyjności regionalnej poprzez promocję dziedzictwa kulturowego i kulturowego miast i obszarów miejskich (budowa marki i wizerunku regionu) oraz zwiększenie spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej dzięki zachowaniu i wykorzystaniu dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i rozwój turystyki.

Główny cel strategiczny – „Dostosowanie przestrzeni do wyzwań XXI wieku” ma zostać osiągnięty za pomocą zróżnicowanych celów operacyjnych. Jednym z nich jest wzrost znaczenia i zachowanie dziedzictwa kulturowego. Dziedzictwo kulturowe wykorzystane w sposób efektywny może stanowić jeden z elementów rozwoju gospodarczego regionu jako baza dla turystyki i usług kulturalnych oraz czynnikiem integracji społecznej. Cel ten ma być realizowany poprzez: ”inwestycje w instytucje kultury, ochronę dorobku kulturowego, wsparcie działań powiększających dorobek kulturalny regionu, promocję aktywności kulturalnej mieszkańców”. Jego miarą będzie m.in. ilość odrestaurowanych obiektów dziedzictwa kulturowego.

2.1.2 Plan zagospodarowania przestrzennego Województwa Wielkopolskiego.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego został uchwalony w dniu 26 listopada 2001 r. przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego (Uchwała nr XLII/628/2001). Jest to dokument planowania strategicznego określający działania, za pomocą których samorząd województwa wpływa na rozmieszczenie funkcji terenów w przestrzeni i ich wzajemne powiązanie.

Za cel przewodni przyjęto doprowadzenie do zrównoważonego rozwoju całego terytorium województwa poprzez tworzenie m.in. ładu przestrzennego, ekonomicznego i ekologicznego. Ład przestrzenny wyrażający się dążeniem do harmonijności i proporcjonalności wszystkich elementów środowiska człowieka, który można uzyskać przez realizowanie następujących zasad stosowanych w czasie tworzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin w aspekcie szeroko rozumianej ochrony zasobów kulturowych. W planie określone zostały ogólne zasady kształtowania przestrzeni:

kształtowanie przestrzeni miejskiej poprzez ochronę dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska (zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone, tereny otwarte) – w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego mają zostać zwiększone wymagania architektoniczne odnośnie nowych obiektów powstających w pobliżu terenów o ważnych pod względem kulturowym i przyrodniczym, respektowanie wytycznych konserwatorskich nie tylko w przypadku obiektów objętych ochroną ale także w przypadku zagospodarowania zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych,

- w celu lepszego wyeksponowania miejsc szczególnie cennych kulturowo wykorzystanie atutów wynikających z ukształtowania terenu, osi widokowych, panoram,

- w zapisach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego położenie nacisku na harmonijne wkomponowywanie nowej architektury w historyczną zabudowę w obszarach śródmiejskich oraz w pobliżu terenu o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych,

- podejmowanie opracowań dotyczących rewaloryzacji zabytkowych dzielnic.

- w przypadku nowej zabudowy odwoływanie się do wzorców architektury regionalnej,

- podkreślona została ochrona środowiska przyrodniczego poprzez objęcie obszarów chronionego krajobrazu oraz zespołów przyrodniczo-krajobrazowych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,

- w przypadku kształtowania przestrzeni wiejskiej przyjęto ochronę charakterystycznych układów ruralistycznych, zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków, zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarskich, użyteczności publicznej oraz pozostałych elementów typowych dla architektury wiejskiej (przydrożne krzyże, kapliczki).

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego przyjęto zasadę bezwzględnego zachowania obowiązującego prawa, ujętego w ustawie z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (Dz.U. z 1999 r. Nr 8 poz. 1150) oraz w ustawie o muzeach z dnia 21 listopada 1996 r o ochronie dóbr kultury znajdujących się w zbiorach muzealnych. Ochrona krajobrazu

kulturowego ma być realizowana poprzez stosowanie zapisów zawartych w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Główne zasady zagospodarowania przestrzennego Województwa Wielkopolskiego:

- tworzenie warunków do współistnienia środowiska przyrodniczego i zurbanizowanego,
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i wpisanie go w struktury przestrzenne i otaczający krajobraz.

Za ograniczenia mające wpływ na kształtowanie przestrzeni regionu uznano: bariery określone w planach ochrony parków krajobrazowych, dokumentach powołujących obszary chronionego krajobrazu oraz w ogólnych zasadach konstruujących ład przestrzenny, w myśl których dąży się do zachowania obiektów cennych kulturowo a ich otoczenie chroni się przed działaniami dysharmonizującymi.

Specjalne zapisy ukierunkowujące kształtowanie przestrzeni dotyczą stref ochrony konserwatorskiej i stref ochrony widokowej. Zagospodarowanie przestrzeni na tych obszarach powinno odbywać się na zasadach określonych przez służby konserwatorskie oraz odpowiednie zapisy w miejscowych planach i studiach uwarunkowań.

W punkcie dotyczącym wykorzystania szans i możliwości tkwiących w zagospodarowaniu przestrzennym Plan podkreśla, że elementy naturalne i kulturowe w krajobrazie mogą spełniać rolę stymulatora innych dziedzin życia ile zostaną wykorzystane we właściwy sposób, min. wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla celów turystycznych poprzez dostosowanie obiektów do nowych funkcji, dbałość o stan techniczny oraz estetykę zarówno samych zabytków jak i ich otoczenia.

2.1.3 Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2007-2013.

Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2007-2013 został opracowany w związku z Rozporządzeniem Rady nr 1083/2006 z dnia 11.07.2006 r, w którym ustanowiono przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności.

W VI Priorytecie Programu dotyczącym „Turystyki i środowiska kulturowego” określono główny cel – wykorzystanie środowiska przyrodniczego i kulturowego dla zwiększenia atrakcyjności regionu. Zostanie on osiągnięty poprzez realizację następujących celów szczegółowych: wzrostu udziału turystyki w gospodarce regionu oraz wzrostu udziału kultury w życiu mieszkańców.

Dziedzictwo kulturowe zostało uznane obok wsparcia rozwoju infrastruktury na terenach turystycznych za jedno z pól interwencji, odnośnie którego określono dwie kategorie:

- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego,
- rozwój infrastruktury kulturalnej

2.1.4 Tezy krajowego programu ochrony zabytków.

Opracowanie Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami jest ustawowym obowiązkiem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, zgodnie z zapisem ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zadaniem głównym polityki Państwa jest stworzenie mechanizmów porządkujących sferę ochrony zabytków i dostosowanie jej do gospodarki rynkowej. Zadaniem programu jest określenie celów, kierunków oraz zadań poszczególnych organów i jednostek administracji publicznej w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, wzmocnienie ochrony, opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz sposób finansowania planowanych działań wraz z harmonogramem ich realizacji.

Tezy dotyczące zakresu opracowania programu ochrony zabytków:

- a) uwarunkowania ochrony i opieki nad zabytkami,
  - stan zabytków nieruchomych, ruchomych, archeologicznych, zabytków techniki, pomników historii i obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa, stan służb konserwatorskich, stan opieki nad zabytkami, stan uregulowań prawnych,
- b) działania o charakterze systemowym:
  - powiązania ochrony z polityką ekologiczną, ochroną przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa,
  - wypracowanie strategii ochrony dziedzictwa i wprowadzenie jej do polityk sektorowych,
- c) system finansowania
  - stworzenie sprawnego systemu finansowania i opieki konserwatorskiej
- d) dokumentowanie, monitorowanie i standaryzacja metod działania
- e) kształcenie i edukacja
  - kształcenie specjalistyczne, podyplomowe i system uznawalności wykształcenia,
  - edukacja społeczeństwa,
  - edukacja właścicieli i użytkowników,
- f) współpraca międzynarodowa
  - współpraca z instytucjami i organizacjami,
  - współpraca w obszarze Europy Środkowej

2.1.5 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013

Strategiczne cele polityki w zakresie ochrony zabytków zostały sformułowane z Narodowym Programie Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013” przyjętym przez Rząd RP 21 września 2004 r. Podstawa jego opracowania było określenie dziedzictwa kulturowego jako potencjału poszczególnych regionów, który sprzyjać ma wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców oraz uznanie go za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury. Jest to dokument podejmujący próbę określenia nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej na warunkach rynkowych.

Celem strategicznym Narodowego Programu jest zrównoważenie rozwoju kulturalnego regionów w Polsce, który ma zostać osiągnięty poprzez realizację następujących celów częściowych:

- wzrost efektywności zarządzania sferą kultury,
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,
- zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju kultury,
- wzrost uczestnictwa i wyrównywanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury,
- poprawa warunków działalności artystycznej
- efektywna promocja twórczości
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków
- zmniejszenie luki cywilizacyjnej poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Określone zostały następujące priorytety „Narodowego Programu Kultury „Ochrona Zabytków i dziedzictwa Kulturowego” na lata 2004-2013:

1. aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe;
  - budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków, których głównym celem jest dostosowanie sfery ochrony zabytków do rzeczywistości gospodarczej,
  - kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne

-zwiększenie roli zabytków w rozwoju przedsiębiorczości i turystyki poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych

2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowanie dziedzictwa kulturowego:

- rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,
- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granice

2.1.6 Uzupelnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020

Jest to program uzupełniający Narodową Strategię Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 r., poprzez rozszerzenie celów strategii, wprowadzenie systemu jej realizacji, monitorowania i ewaluacji.

Określone zostały kierunki działań z zakresu kultury przyjęte we wstępnym projekcie Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2013 dot. ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego obejmujące min. kompleksową rewaloryzację zabytków, obiektów przemysłowych i powojkowych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne, a także inne cele społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, budowę i rozbudowę sieci informatycznych w celu promocji potencjału kulturowego regionów, inwentaryzację i digitalizację zabytków dziedzictwa ruchomego i nieruchomego oraz jego promocję, organizację imprez o międzynarodowym charakterze, tworzeniu warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej, zachowaniu i ochronie krajobrazu kulturowego wsi

Celem strategicznym jest zrównoważenie kultury w regionach, które zostanie osiągnięte poprzez realizację min. następujących celów częściowych;

- wzrost efektywności zarządzania sferą kultury,
- zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury
- wzrost udziału kultury w PKB
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków
- modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury
- wzrost uczestnictwa w kulturze
- efektywna promocja twórczości

W programie operacyjnym „Dziedzictwo kulturowe” określono dwa priorytety: rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych

2.1.7 Wielkopolski Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2008-2011

Podstawowym celem Wielkopolskiego Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami w skali województwa jest koordynacja i stymulacja działań związanych z opieką nad zabytkami. Cele programu opieki nad zabytkami zostały określone w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zmianami).

Program zawiera raport o stanie zabytków na terenie województwa wielkopolskiego oraz założenia programu ochrony zabytków i stanowi element regionalnej polityki rozwoju.

Omówiono zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego województwa z podaniem zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru, zabytków nieruchomych ujętych w ewidencji konserwatorskiej, zabytków ruchomych i parków kulturowych. Wymieniono obiekty znajdujące się na liście światowego dziedzictwa, europejskiego dziedzictwa, pomniki historii, parki kulturowe oraz szlaki kulturowe występujące na terenie województwa.

Określono uwarunkowania wewnętrzne opieki nad zasobami dziedzictwa i krajobrazu kulturowego w Województwie Wielkopolskim określając stan zachowania i współczesne zagrożenia zabytków w Wielkopolsce

W pkt. 5 „Realizacja Wielkopolskiego Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami” określono źródła finansowania zadań realizowanych w ramach wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie wielkopolskim min. w okresie programowania 2007-2013 z postulatem, aby w obiektach, w których przeprowadzono prace z udziałem środków publicznych, istniała możliwość udostępnienia dla społeczeństwa.

Określone zostały sposoby organizacji i realizacji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami poprzez: ewidencję, dokumentację, udostępnianie, promocję i monitoring.

2.1.8 Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Poznańskiego na lata 2008-2011

Program opieki nad zabytkami powiatu poznańskiego został uchwalony przez Radę Powiatu Poznańskiego Uchwałą Nr XX/151/III/2008 z dnia 25 czerwca 2008 r. zgodnie z art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2004 r. Opracowanie powiatowego programu należy do zadań własnych samorządu terytorialnego. Zostaje on sporządzony na okres 4 lat przez Zarząd Powiatu Poznańskiego, a po zaopiniowaniu przez

właściwego konserwatora wojewódzkiego Rada powiatu poznańskiego przyjmuje go w formie uchwały.

W pkt. 1 „Wstęp” określony został cel opracowania powiatowego programu opieki nad zabytkami, podstawa prawna jego opracowania (ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W pdpkt. 1.2.2. „Zadania i kompetencje organów powiatu w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami” wymienione zostały szczegółowy zakres zadań i kompetencji organów samorządu powiatowego w oparciu o Ustawę z dnia 5 czerwca o samorządzie powiatowym oraz Ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W ustawie o samorządzie powiatowym kultura i ochrona dóbr kultury należy do jednej z 22 kategorii zadań publicznych. W ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określone zostały następujące kompetencje starosty:

- w zakresie powoływania społecznych opiekunów zabytków,
- możliwości umieszczania na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków (w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków) znaku informującego o tym, że zabytek podlega ochronie,
- w przypadku zagrożenia zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zniszczeniem lub zagrożeniem, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, starosta może wydać decyzję o zabezpieczeniu zabytku w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia lub na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków wywłaszczyć zabytek na rzecz Skarbu Państwa lub gminy, gdy usunięcie zagrożenia nie jest możliwe.
- możliwość udzielenia przez organ stanowiący powiatu dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie lub budowlane,

W pkt. 3 „Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego powiatu” w pdpkt. 3.1 „Zabytki na terenie powiatu poznańskiego” odnotowane zostały historyczne układy urbanistyczne, zabytki architektury sakralnej, ratusze, obiekty użyteczności publicznej, domy mieszkalne, architektura przemysłowa, pensjonaty i wille. Wśród dworów i pałaców wspomniano neorenesansowy pałac w Nagradowicach. W grupie murowanych zabytków sakralnych jako jeden z najstarszych wymieniony został późnoromański kościół parafialny pw. Narodzenia NMP w Tulcach z 1 poł. XIII w. , a spośród kościołów drewnianych kościół pw. Wszystkich Świętych w Kleszczynie z lat 1760-1762. W pdpt. 3.2 „Wykaz zabytków ruchomych na terenie powiatu poznańskiego” obydwie świątynie uznano za mogące poszczycić się wyjątkowo bogatym wyposażeniem wnętrza (w Kleszczynie barokowym i rokokowym, w Tulcach gotyckim, renesansowym i barokowym).

W pdpkt. 3.3 „Zabytki archeologiczne” spośród 7468 faktów osadniczych odnotowanych na obszarze powiatu na terenie gminy Kleszczewo znajduje się 335.

W pkt. 4 „Uwarunkowania wewnętrzne opieki nad zasobami dziedzictwa kulturowego” kulturowego pdpkt. 4.1. „Stan zachowania zabytków nieruchomych i archeologicznych. Główne postulaty konserwatorskie” opisane zostały największe zagrożenia oraz stan zachowania odnośnie urbanistyki, ruralistyki, architektury sakralnej, cmentarzy. Jako jedno z najlepiej zachowanych świątyń wiejskich wymieniony został kościół w Krerowie. Spośród zespołów rezydencjonalno-parkowych min. dwór w Krerowie.

W pdpkt. 4.2 „Szlaki turystyczne” jako jedna z najważniejszych form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału. Szlaki są wyznaczane przez PTTK oraz samorządy wojewódzkie, powiatowe, gminne oraz organizacje pozarządowe. Ich głównym zadaniem jest wspieranie społeczności lokalnych (rozwój lokalnej przedsiębiorczości, tworzenie miejsc pracy, ochrona tradycyjnych zawodów), korzystanie z lokalnych zasobów (przyrodniczych, kulturowych, bazy noclegowej, żywieniowej), wspieranie i ochrona lokalnego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Na trasach szlaków na terenie powiatu poznańskiego znajdują się cenne budowle, założenia parkowo-rezydencjonalne, pozostałości dawnej wytwórczości.

W opisaney charakterystyce szlaków kulturowych przez teren gminy Kleszczewo przebiega Szlak Romański promujący najstarsze w Polsce budowle sakralne związane z początkami państwa polskiego. Prowadzi z Gniezna przez Ostrów Legnicki, następnie Poznań i kościół pw. Narodzenia NMP w Tulcach. Szlak ten stanowi fragment ogólnoeuropejskiego projektu „Romanesque Europe”.

Wśród szlaków rowerowych powiatu poznańskiego południowa część Transwielkopolskiej Trasy Rowerowej biegnie przez Tulce i dalej Środę Wlkp. Aż do najbardziej wysuniętego na południe miasteczka w Wielkopolsce.

W pkt. 6 „Zadania z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami realizowane w latach 1999-2007” w pdpkt. 6.1 „Zadania finansowane z działu 921 (92120) Ochrona i konserwacja zabytków” wymienione zostały kwoty przeznaczone w poszczególnych latach na ochronę i konserwację obiektów zabytkowych. Wśród nich znalazły się min. dotacje na remont drewnianej dzwonnicy z 2 poł. XIX w. przy kościele pw. Św. Jana Chrzciciela w Krerowie, konserwację ołtarza w kościele pw. Narodzenia NMP w Tulcach

W pkt. 8 „Cele powiatowego programu opieki nad zabytkami” określono cele wynikające z Ustaw z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W pkt. 9 „Kierunki działań dla realizacji powiatowego programu opieki nad zabytkami. Podział na

obszary, projekty, zadania” wymieniono zadania dot. ochrony i konserwacji obiektów zabytkowych stanowiących własność powiatu, udzielanie na wniosek zainteresowanych podmiotów dotacji celowych na sfinansowanie lub dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych wg. zasad określonych w Uchwale Rady Powiatu Poznańskiego nr XLV/406/II/2006 z dnia 17.10.2006 r. Ustanawianie społecznych opiekunów zabytków, wydawanie decyzji o zabezpieczeniu obiektów zabytkowych zagrożonych zniszczeniem lub uszkodzeniem,

Min. współpraca na wniosek zainteresowanych stron w zakresie utrzymania istniejących istniejących wytyczanie nowych szlaków kulturowych

3. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

Gmina Kleszczewo zajmuje obszar na południowy-wschód od Poznania w centralnej części województwa wielkopolskiego wchodząc w skład Powiatu Poznańskiego. Od wschodu graniczy z gminą Kostrzyn, od północy z gminą Swarzędz, na południu z gminą Kórnik, od pd-wsch. z gminą Środa Wlkp., od pd-wsch. z miastem Poznań. Gmina o typowo rolniczym charakterze zlokalizowana w bezpośrednim sąsiedztwie miasta Poznania, z którym wykazuje silne powiązania..

Siedzibą władz gminy jest wieś gminna Kleszczewo oddalona od centrum Poznania około 20 km.

Gmina zlokalizowana na monotonnej Równinie Wrzesińskiej w mezoregionie stanowiącym część makroregionu Pojezierze Wielkopolskie i podprowincji Pojezierza Południowobałtyckiego, o mało zróżnicowanym ukształtowaniu terenu. Krajobraz tworzy wysoczyzna morenowa płaska, wysoczyzna morenowa falista, dolina Michałówki (rynna subglacialna, która stanowi część wieloprzestrzennego systemu obszarów chronionych województwa) oraz doliny erozyjno-denudacyjne. Obszar gminy Kleszczewo położony jest w dorzeczu rzeki Warty, z biegnącymi w zachodniej części rzeką Kroplą z dopływami Michałówką i Męcina a na południu Średzką Strugą.

Większość obszaru gminy jest bezleśna, zajęta przez grunty orne. Większe skupiska lasów i gruntów leśnych znajdują się w zachodniej części gminy. Są to zróżnicowane siedliska borowo-lasowe z urozmaiconym drzewostanem.

Przez gminę przebiegają drogi wojewódzkie nr 433 Swarzędz- Tulce - Gądki i 434 Kostrzyn-Kórnik – Śrem – Gostyń – Rawicz a w południowej części autostrada A-2 relacji Warszawa – Poznań – Świecko.

Na terenie gminy znajduje się 12 sołectw: Bylin, Gowarzewo, Kleszczewo, Komorniki, Krerowo, Krzyżowniki, Markowie, Nagradowice, Pokładki, Śródka, Tulce, Zimin. Główne typy ruralistycznych układów przestrzennych występujące we wsiach na terenie gminy to układy powstałe w oparciu o założenia pałacowo- dworsko-parkowe lub zespoły kościelne (Kleszczewo, Tulce, Gowarzewo, Szewce, Pokładki i Nagradowice), układy ulicówki (Komorniki, Krerowo, Zimin i Śródka) oraz pozostałe wsie o zabudowie rozproszonej.

Wsie należące do obecnej gminy nie stanowiły znaczących ośrodków gospodarczych ani politycznych. Zachowana zabudowa wiejska, pochodząca przeważnie z 2 poł. XIX w. i pocz. XX związana była z zespołami rezydencjonalnymi lub kościelnymi. Zabudowa gospodarcza narażona była na daleko idące przekształcenia. Część układów kompozycyjnych uległa zniszczeniu na skutek podziałów własnościowych, przebudów obiektów, wznoszeniu nowych budowli i rozbiórki starych..

Na terenie gminy znajdują się 3 kościoły wpisane do rejestru zabytków, z czego 2 są o proveniencji średniowiecznej jak kościół pw. Narodzenia NMP w Tulcach z XIII w. lub kościół pw św. Jana Chrzciciela w Krerowie. Na 8 zespołów pałacowo- lub dworsko-parkowych 6 jest wpisanych do rejestru zabytków.

3.1 OBIEKTY ZABYTKOWE WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH:

Do rejestru zabytków wpisano najcenniejsze obiekty sakralne i założenia pałacowo-dworsko-parkowe.

Gowarzewo - park, 1 poł. XIX, nr rej.: 1787/A z 1980

Kleszczewo - kościół par. p.w. Wszystkich Świętych, drewn., 1760, nr rej.: 2435/A z 22.12.1932

- park dworski nr rej: 43/A z 20.07.1949

Komorniki - park dworski, 2 poł. XIX, nr rej.: 1782/A z 14.02.1979

Krerowo - kościół par. p.w. św. Jana Chrzciciela, nr rej.: 2437/A z 22.12.1932

- dzwonnica, drewn., nr rej.: 804/A z 12.12.1969

- dwór, 1906, nr rej.: 2073/A z 24.02.1986

Nagradowice- zespół dworski, pocz. XX:

- dwór, nr rej.: 2072/A z 27.02.1986

- park, nr rej.: 2069/A z 20.02.1986

Tulce - kościół p.w. Narodzenia NMP, 1 poł. XIII, XVI, XVIII-XX, nr rej.: 2445 z 22.12.1932

- zespół pałacowy, XIX-XX:

- pałac, nr rej.: 2066/A z 25.02.1986

- oficyna, nr rej.: j.w.

- park, nr rej.: 1833/A z 20.02.1981 oraz 2068/A z 27.02.1986

3.2 OBIEKTY WSKAZANE PRZEZ WWKZ DO UJĘCIA W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Bylin

Zagroda nr 1:

stodoła, mur., 1909,

obora, mur., 1900-1910.

Dom nr 3, mur., 1900-1910.

Obora nr 4, mur., 1900-1910.

Zespół domu nr 5:

dom, mur., 1896,

obora, mur., 1896.

Zespół domu nr 17:

dom, mur., 1900-1910,

budynek gospodarczy, 1900-1910.

Gowarzewo

szkoła, ob. dom nr 37, mur., pocz. XX, przebud.

Zespół dworsko-parkowy:

dwór, mur., 1 poł. XIX, przebud. 4 ćw. XIX,

park krajobrazowy, 1 poł. XIX,

folwark – zespół nr 28

dom z częścią gospodarczą, mur., 1895,

obora, mur., 4 ćw. XIX,

3 stodoły, 4 ćw. XIX.

Dom nr 13, wł., ok. 1910.

Dom nr 14/15, mur., l. 20-30 XX.

Dom nr 22, mur., 4 ćw. XIX.
Dom nr 23, mur., ok. 1910.
Dom nr 44, mur., pocz. XX.
Dom nr 45, mur., 1900.
Dom nr 46, mur., 1900.
Dom nr 65, mur., 1 ćw. XX.
Miejsce po cmentarzu ewangelickim, XIX w.

Kleszczewo

Zespół kościoła par. pw. Wszystkich Świętych:
kościół, drewn., 1760-1762, restaur. 1843 i 1861,
plebania, mur., pocz. XX.
szkoła, ob. komisariat policji, mur., ok. 1910.
Zespół dworsko-folwarczny:
dwór, mur., 1920,
park krajobrazowy, XIX,
stajnia, mur., 1902,
obora i chlewnia, mur., 1902,
stodoła, mur., 1911,
spichlerz, mur., 2 poł. XIX,
wieża ciśnień, mur., pocz. XX.
Dom nr 14 mur., ok. 1920.
Dom nr 18, mur., pocz. XX.
Cmentarz przykościelny, ok. XVI w. rzym-kat.

Komorniki

szkoła, mur., ok. 1910.
Zespół dworsko-folwarczny :
dwór, mur., l. 60 XIX,
oficyna, mur., XIX/XX,
park krajobrazowy, XIX,
folwark :
rządcówka, mur., XIX/XX,
stajnia, ob. cieleśnik, mur., k. XIX,

stajnia, ob. magazyn, mur., k. XIX,
2 obory, mur., k. XIX,
stodoła, mur., k. XIX,
spichlerz i stajnia, mur., k. XIX,
gorzelnia, mur., pocz. XX,
chłodnia, mur., XIX/XX,
7 czworaków, ob. domów nr 3-6 i 8-10, mur., 4 ćw. XIX.
Budynek gospodarczy , ob. dom nr 11, mur.-szach., 4 ćw. XIX.

Krerowo

Zespół kościoła pw. Św. Jana Chrzciciela
kościół, mur., pocz. XVI remont. 1616, 1645 i 1702, dobud. kruchty i zakrystii, pocz. XX,
dzwonnica, drewn., 2 poł. XIX,
plebania, mur., 4 ćw. XIX.
Szkoła , mur., 4 ćw. XIX.
Szkoła ob. dom nr 11, mur., 4 ćw. XIX.
Zajazd, ob. poczta, mur., pocz. XX.
Zespół dworsko-parkowy:
dwór, mur., 1905-1906, arch. Roger Sławski, remont. 1980-1987,
park krajobrazowy, k. XIX,
obora, mur., 1874,
spichlerz, mur., k. XIX,
kuźnia, ob. dom nr 39, mur., 4 ćw. XIX.
Dom nr 9, mur., 1935.
Dom nr 14, mur., 4 ćw. XIX.
Dom nr 15, mur., 1912.
Dom nr 18, mur., 1922.
Cmentarz przykościelny, ok. XVIII w., rzym-kat
Cmentarz parafialny , 2 poł. XIX w. rzym-kat.

Markowice

szkoła, mur., 1 dek. XX.
Dom nr 5, mur., pocz. XX.

Nagradowice

szkoła, ob. dom nr 15, mur., ok. XX.

Zespół dworsko-parkowy:

pałac, mur., ok. 1910,

kaplica grobowa, mur., 1 ćw. XX,

park krajobrazowy, XIX,

folwark:

oficyna, mur., 1 ćw. XX,

2 obory, mur., 1885 i 1886,

stodoła, mur., 1867,

spichlerz, mur., k. XIX,

kuźnia i stelmacharnia, mur., 1885,

gorzelnia, mur., 1885,

7 czworaków, ob. domów nr 1-7, mur., pocz. XX,

dom folwarczny, mur., pocz. XX.

Śródka

Zespół dworsko-parkowy:

dwór, mur., 3 lub 4 ćw. XIX,

park krajobrazowy, XIX,

obora i stajnia, mur., 4 ćw. XIX,

chlewnia, mur., k. XIX,

chlewnia, mur., 1880,

spichlerz i stodoła, mur., ok. 1880,

pięciorak, mur., ok. 1913.

Zespół domu nr 7,:

dom, mur., 1912,

obora, mur., 1914,

budynek gospodarczy, mur., 2 dek. XX.

Dom nr 10, mur., 2 dek. XX.

Dom nr 19, mur., 4 ćw. XIX.

Dom nr 33, mur., 1902.

Tulce

Zespół kościoła parafialnego pw. Narodzenia NMP:
kościół, mur., 1 poł. XIII, rozbud. 1784 i pocz. XX,
dzwonnica, drewn., 1860,

plebania, ul. Poznańska nr 2, mur., k. XIX,
organistówka, ul. pocztowa nr 2, mur., k. XIX.

Kaplica cmentarna, ul. Cmentarna, mur., 1912.

Poczta, ul. Pocztowa nr 10, mur., 4 ćw. XIX.

Zespół dworsko-parkowy:

pałac, mur., 1920,

dwór, mur., 3 ćw. XIX, przebud. 1897 i l. 60 XX,

park krajobrazowy, XIX,

folwark:

rzędcówka, mur., 4 ćw. XIX,

stajnia, mur., 1910,

obora, mur., 1905,

obora, mur., pocz. XX,

spichlerz, ob. dom mieszkalny, mur., k. XIX, przebud.,

spichlerz, mur., 1907,

gorzelnia, mur., przebud. 1890,

2 czworaki, mur., XIX/XX.

Dom, ul. Poznańska nr 26, mur., pocz. l. 20 XX.

Cmentarz przykościelny, ok. XIII w., rzym-kat.

Cmentarz parafialny, pocz. XX w., rzym-kat

Zimin

Zespół dworski:

dwór mur., XIX/XX, cz. przebud. i rozbud. po 1945,

budynek mieszkalno-inwentarski, mur., XIX/XX,

stajania, ob. garaż, mur., k. XIX, przebud.,

obora, ob. chlewnia, mur., k. XIX,

stodoła, mur.-drewn., pocz. XX.

ZABYTKI RUCHOME.

W Gminie Kleszczewo do rejestru zabytków ruchomych województwa wielkopolskiego wpisano głównie obiekty sakralne. Jest to większość wyposażenia z kościoła parafialnego p.w. Narodzenia NMP w Tulcach z najcenniejszym obiektem - gotycką rzeźbą Matki Boskiej. Ponadto na terenie gminy wpisano do rejestru zabytków dwa zespoły zabytków zgromadzone w budowlach sakralnych: zespół wyposażenia kościoła parafialnego p.w. Wszystkich Świętych w Kleszczewie i kościoła parafialnego p.w. św. Jana Chrzciciela w Krerowie.

Na terenie gminy Kleszczewo znajdują się kapliczki i figury przydrożne. Na szczególną uwagę zasługuje późnorenesansowa kapliczka w formie cyborium na słupie ze scenami Męki Pańskiej usytuowana w obrębie dziedzińca kościelnego w Tulcach poddana gruntownej konserwacji w 1999 r.

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE:

3.5.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków

Na terenie gminy Kleszczewo brak jest stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

3.5.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy zarejestrowano 1 stanowisko archeologiczne o własnej formie krajobrazowej. Jest to grodzisko w Gowarzewie.

3.5.3. Zestawienie liczbowe zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych – uwarunkowania fizjograficzne).

Podstawową i wiodącą metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczo – konserwatorski Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Systematyzuje dotychczasowy zasób wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym terenu, poprzez obserwację archeologiczną terenu oraz uwzględnianie informacji zawartych w archiwach, zbiorach muzealnych, instytucjach i publikacjach. Należy jednak pamiętać, że zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane są informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające

dotychczasowe dane. W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Poniższa tabela prezentuje zasoby archeologicznego dziedzictwa kulturowego na terenie gminy Kleszczewo.

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE	ilość	w tym wpisanych do rejestru
grodziska	1	x
osady	226	x
cmentarzyska	3	x
inne	1	x

Teren obejmujący gminę Kleszczewo w podziale geomorfologicznym należy do regionu Pojezierza Poznańskiego, będącego południową częścią mezoregionu Pojezierza Wielkopolskiego. Obszar ten stanowi lekko pofałdowana wysoczyzna, poprzecinana małymi ciekami wodnymi o dobrze wykształconych dolinach, o stosunkowo łagodnych zboczach sprzyjających osadnictwu. Zarejestrowane stanowiska rozmieszczone są w miarę równomiernie na obszarze gminy, z wyraźną tendencją do lokowania się wzdłuż dolin większych cieków. Stanowiska archeologiczne z terenu gminy przede wszystkim są reprezentowane przez osady.

Szczególnie dużą koncentrację stanowisk archeologicznych stwierdzono wokół Gowarzewa a także w okolicach wsi Śródka, w rejonie Tulec i Krerowa. Zagęszczenie stanowisk występuje wzdłuż doliny rzeki Kopli.

W przekroju chronologiczno kulturowym przeważają obiekty wczesnośredniowieczne, następnie stanowiska kultury łużyckiej i późnośredniowieczne.

W materiałach archeologicznych reprezentowany jest niemal cały przekrój chronologiczny pradziejów i średniowiecza aż po czasy nowożytne. Dominują wielokulturowe osady, rozległe o dużym rozrzucie materiału zabytkowego na powierzchni, na których znajdują się narzędzia

krzemienne z epoki kamienia, materiały z wczesnej epoki brązu, kultury łużyckiej, z okresu wpływów rzymskich i wczesnego średniowiecza. Wśród punktów osadniczych z okresu epoki brązu szczególną wartość reprezentują osady kultury łużyckiej w Gowarzewie. Z okresu rzymskiego pochodzą rozległe osady również w Gowarzewie oraz w Krerowie. Na szczególną uwagę zasługuje grodzisko wczesnośredniowieczne w Gowarzewie (znane z literatury), otoczone niewielkimi osadami.

Stanowiska późnośredniowieczne i nowożytne występują najczęściej w pobliżu obecnych miejscowości wyznaczając tym samym ich metrykę. I tak koncentracja osadnictwa średniowiecznego występuje wokół miejscowości Gowarzewo, Krerowo, Śródka czy Tulce.

UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO.

4.1.1. STAN ZACHOWANIA ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH.

Większość miejscowości na terenie gminy Kleszczewo jest o proveniencji średniowiecznej. W XIX w. zostały one powiązane z powstającymi zespołami dworsko-parkowymi..

GOWARZEWO

Zespół dworsko –parkowy w Gowarzewie,

Gowarzewo usytuowane 4 km. na pn-zach. od Kleszczowa. W XVIII wieku Gowarzewo stanowiło własność kolegium jezuickiego w Poznaniu. Jednym z kolejnych właścicieli był Eduard Helldorf, któremu dobra rycerskie Gowarzewo i Synowiec przekazały władze pruskie na początku lat siedemdziesiątych XIX wieku. W centrum wsi w k. XIX w. założono zespół dworsko-parkowy z budynkiem dworu wzniesionym w jego pn. części. W 1905 roku majątek został rozparcelowany, a ziemie rozdzielono kolonistom niemieckim. Dwór przeznaczony został na szkołę dla dzieci kolonistów niemieckich (ob. mieszkania prywatne) a wschodnie skrzydło zostało przebudowane na kaplicę protestancką (od 1945 r. funkcjonuje jako kaplica p.w. św. Stanisława Kostki będąca filią parafii tuleckiej).

Park krajobrazowym z końca 1 poł. XIX w., w kształcie zbliżonym do prostokąta, z charakterystyczną drogą przebiegającą wśród starodrzewu, od zach. i częściowo od pd. obsadzoną jednorzędowym szpalerem grabowym okalającą jego wnętrze. Część wschodnia zadrzewiona bez większych przekształceń w układzie wnętrza. W części zachodniej

pierwotnie znajdował się ogród, po usunięciu drzew przeznaczony na pole uprawne. Z oryginalnego drzewostanu zachowało się niewiele drzew. W pocz. XX w. roślinność parku została wzbogacona o graby pospolite tworzące szpaler. Od strony wsch. park otoczony jest zabytkowym murem z łamanego kamienia polnego z poł. XIX w. Wzdłuż drogi wiodącej od zespołu dworskiego do drogi w kierunku Tulec zachowały się pozostałości alei kasztanowców.

Park zasadniczo zachował swój historyczny układ z okazałymi 100letnimi dębami, kasztanowcami i lipami, zlikwidowano gazon z klombem kwiatowym przed pd. elewacją dworu. Park stanowi własność Gminy Kleszczewo. Dwór oddzielony geodezyjnie od parku co praktycznie uniemożliwia prawidłowe zagospodarowanie i rewaloryzację parku.

Wieś Gowarzewo o zwartej zabudowie w typie wielodrożnicy z usytuowanym w części centralnej interesującym układem przestrzennym i zabudową zagrodową rozciągającą się promieniście wzdłuż trzech dróg.

KLESZCZEWO

Istniejąca na terenie wsi Kleszczewo parafia, utworzona była prawdopodobnie po lokacji wsi (1292 r.). Usytuowany na niewielkim wzniesieniu we wschodniej części wsi **drewniany kościół p.w. św. Wszystkich Świętych w Kleszczewie** zbudowany w latach 1760 – 1762 z fundacji ks. Łukasza Lubaszowskiego dziekana kostrzyńskiego i Adama Skarbka Malczewskiego starosty kleszczewskiego. Kościół drewniany o konstrukcji wieńcowej z węglami ułożonymi na „jaskółczy ogon”. Nawa o planie zbliżonym do kwadratu, prezbiterium zamknięte trójbocznie. Do północnej ściany prezbiterium dostawiona została zakrystia z wydłużonym przedsionkiem. Świątynia kryta wysokim dwuspadowym dachem zwieńczonym sygnaturką. Wewnątrz zachowane barokowe wyposażenie. W latach 1861 i 1843 prowadzono remonty..

Na zachód od kościoła położona jest plebania zbudowana na początku XX wieku.

Park w Kleszczewie - w drugiej połowie XVIII wieku w pd. części wsi powstał nieistniejący już dwór wraz z parkiem krajobrazowym. W XIX wieku wieś przeszła w ręce niemieckie. W okresie międzywojennym majątek pozostał własnością niemiecką, a po II wojnie światowej został upaństwowiony. Wzniesiony w centralnej części parku dwór Hildebrantów (właściciele majątku od 1891 r. do 1945 r.) rozebrano w 1969 roku. Do dnia dzisiejszego zachował się park krajobrazowy z przełomu XIX i XX wieku, położone na południe od niego zabudowania folwarczne, a także pozostałości alei wiązowej.

Nadal czytelny jest układ kompozycyjny. Park stanowi własność Gminy Kleszczewo.

Wieś Kleszczewo ze zwartą zabudową, w typie nieregularnej wielodrożnicy

KOMORNIKI

Zespół pałacowo-parkowy w Komornikach

Wieś położona jest 4 km na zachód od Kleszczewa, przy bocznej drodze prowadzonej od drogi Tulce-Nagradowice do Bylina. Pierwotnie była to królewska osada służebna. Na początku XIX majątek ziemski był własnością polską, a następnie aż do okresu międzywojennego niemiecką. Pałac z 2 poł. XIX w. o elementach klasycyzujących, usytuowany pomiędzy rozległym założeniem parkowym i obszernym podwórzem gospodarczym. Murowany, dwukondygnacyjny, na nieregularnym rzucie złożonym z dwóch usytuowanych prostopadle względem siebie prostokątów, przekrytych odrębnymi dachami dwuspadowymi. Frontowy budynek z wysuniętym ryzalitem na osi, zamknięty trójkątnym szczytem. Elewacje wschodniej części zdobione boniowaniem. Park założony prawdopodobnie przez właścicieli dóbr Zofię z Zabłockich Ponińską i Henryka Ponińskiego w poł. XIX w. Park o nieregularnym kształcie i urozmaiconej konfiguracji. Część pn. z 4 stawami o różnych poziomach lustra wody. Pierwotnie przed dworem znajdował się okrągły podjazd z kwietnikami i fontanną pośrodku a stawy połączone były mostami. Częściowo zachowany historyczny drzewostan: dęby, wiązy i kasztanowce. Park oraz dwór w złym stanie. Własność RSP w Komornikach. W pobliżu pałacu znajduje się zabudowa folwarczna z początku XX wieku, w skład której wchodzi: oficyna, chłodnia na mleko, dom rządcy, dawna stajnia, spichlerz, gorzelnia oraz obora.

Wieś Komorniki rozproszonej zabudowie, usytuowanej wzdłuż dróg

KREROWO

Położone w pobliżu dróg prowadzących z Poznania do Środy i z Zimina do Krerowa w centrum wsi wzniesiony został kościół pocz. XVI kościół gotycki **kościół p.w. Jana Chrzciciela w Krerowie**. Przebudowywany w 1616, 1645, 1792 i na pocz. XX w. Czasie II wojny światowej zamieniony został na magazyn, w 1945 kościół był częściowo spalony. Został odbudowany i wyposażony na nowo w latach 50 i 60 XX w.

Świątynia jednonawowa na rzucie prostokąta z niewyodrębnionym zamkniętym trójbocznie prezbiterium. Korpus murowany z cegły pełnej, stropy płaskie z profilowanymi gzymsami (pierwotnie płaski drewniany strop), otwory okienne ostrołukowe w tynkowanych opaskach. W końcu XIX w. dostawione zostały: od zachodu na osi neogotycka kwadratowa kruchta, od

północy prostokątny budynek zakrystii. Budynek kryty dachem dwuspadowym, od zachodu zamknięty płaską ścianą zwieńczoną schodkowym szczytem wypełnionym pięcioma ostrołukowymi płycinami z płaskorzeźbami. W 2008 r. przeprowadzono wymianę pokrycia dachowego.

Po południowej stronie kościoła w 2 poł. XIX w. usytuowano drewnianą **dzwonnice** z dachem i kopułką krytymi blachą miedziana, która została w 2007 r. poddana gruntownemu remontowi. Wraz z grobowcami rodziny Wantoch-Rekowskich, murem o cechach neogotyckich, plebanią z końca XIX wieku stanowią zabytkowy zespół kościelny.

W pn-zach. skraju wsi znajduje się **zespół dworsko-parkowy w Krerowie**. Budynek dworu został zbudowany na miejscu wcześniejszego obiektu, w latach 1905 – 1906 wg. projektu architekta Rogera Sławskiego dla ówczesnych właścicieli wsi – Rekowskich.. Budynek ceglany, tynkowany, na rzucie prostokąta z dwoma ryzalitami, które od strony fasady zostały połączone owalnym wybrzuszeniem przedsionka. Bryła zwarta, o jednokondygnacyjnym trójosiowym korpusie i dwukondygnacyjnych dwuosiowych ryzalitech bocznych. Dwór otoczony parkiem o zatartym dawnym układzie komunikacyjnym, z zachowanym pierwotnym drzewostanem z dużą ilością drzew pomnikowych. Własność prywatna.

We wsi Krerowo zachował się zabytkowy układ w formie ulicówki z zabudową rozciągniętą po obu stronach prostej ulicy .

NAGRADOWICE

W XIX wieś była własnością niemiecką. W okresie międzywojennym stanowiła wyposażenie poznańskiego Seminarium Duchownego.

W centralnej części miejscowości zlokalizowane jest **założenie pałacowo-parkowe**, obecnie własność Poznańskiej Hodowli Roslina Sp. z o.o. w Tulcach k. Poznania. Budynek pałacowy usytuowany w pd. skraju parku, na miejscu wcześniejszego dworu. W 1910 r. miała miejsce budowa nowego dworu w stylistyce podmiejskiej willi. Obiekt murowany, wzniesiony na nieregularnym rzucie zbliżonym do prostokąta wzbogaconego aneksami. Przekryty dachem pogażonym ze świetlikiem witrażowym doświetlającym klatkę schodową.

Elewacja frontowa trójosiowa z wejściem ujętym portykiem flankowanym tokańskimi kolumnami i filarami dźwigającymi loggię. Elewacja pd. czteroosiowa z dwukondygnacyjnym dwuosiowym ryzalitem. Elewacja wsch. trójosiowa, do jej pn. części dostawiona tzw. „kaplica” – prostokątne pomieszczenie zakończone trójbocznie, o podziałach pionowych w formie tokańskich pilastrów i wielkich półkoliście zamkniętych

wysokich oknach. Na jej dachu taras. Elewacje zdobione boniowaniem wzmocnionym na narożach.

Park o charakterze krajobrazowym, z wcześniejszą częścią wschodnią. Czytelny układ kompozycyjny.

W pn-zach. narożniku parku w 1 ćw. XX w. została ufundowana przez Hermana Bittera **kaplica**. Obiekt o formach neogotyckich wzniesiony został jako kaplica kommemoratywna, w której pochowano fundatora. Murowany na podmurówce z kamieni polnych, o kwadratowym rzucie, kryty wysokim dwuspadowym dachem. Własność Parafii Rzymskokatolickiej w Kleszczewie.

POKLATKI

Park krajobrazowy w Poklatkach założony w 2 poł. XIX w. na pd. skraju wsi. W 1926 r. w wyniku parcelacji majątku uległ przekształceniom (zlikwidowano dawny główny wjazd do parku od północy). Po II wojnie światowej granice parku uległy dalszym zmianom, obecnie park w rękach prywatnych.

W centralnej części parku usytuowany blok mieszkalny - powstały po przebudowie starego parterowego dworu.

ŚRÓDKA

Miejscowość położona przy drodze Kórnik – Kostrzyn, pierwotnie stanowiąca własność kapituły poznańskiej, po przejściu przez rząd pruski wcielona do domeny Swarzędz.

W pn. części wsi znajduje się **zespół dworsko-parkowy w Śródce**. Dwór wzniesiony w 1880 r., ok. 1910 r. rozbudowany z inicjatywy właściciela Hansa Sanitza. Budynek murowany, na planie wydłużonego prostokąta, o trzyczęściowej bryle. Część pn. dwukondygnacyjna z wysokim mansardowym dachem ze świetlikami. Park pierwotnie z niewielkim sadem. Ze względu na niewielki obszar dojazd do dworu wkomponowany na końcu osi podłużnej. Zmiany w układzie kompozycyjnym zostały spowodowane przez budowę w latach po II wojnie światowej budynku administracyjno-socjalnego. Własność prywatna..

TULCE

Pierwotnie wieś była własnością Łodziów, w XV w. Łodziów i Doliwów. Od 1486 roku dobra przeszły we władanie poznańskiego biskupa Uriela Górki. Na początku XIX wieku należała do Jana Potockiego, następnie majątek dzierżawił Tadeusz Radoński, uczestnik

powstania listopadowego. Od końca XIX wieku oraz w czasie okresu międzywojennego wieś była własnością niemiecką.

Jeden z najcenniejszych obiektów na terenie gminy **kościół p.w. Narodzenia NMP. w Tulcach**, usytuowany w centrum wsi na niewielkim wzniesieniu. Zbudowany w 1 poł. XIII w. jako romański. W 1580 roku po reformacji polskiej kościół został zajęty przez Stanisława Górkę, wojewodę poznańskiego. Przywrócono go katolikom dopiero w 1593 roku. W 1 poł. XVI w. odnawiany był staraniem Łukasza Górki, po czym pozostały szkarpy wzmacniające zachodnie narożniki. W 1794 r. rozbudowany w stylu barkowym – przedłużono wówczas nawę w kierunku zachodnim, przemurowano okna, wykonano nową fasadę oraz wieżę nad zachodnią partią nawy. W pocz. XX w. dostawiono zakrystię od pn. i kruchtę od pd., Świątynia murowana, jednonawowa, jednokondygnacyjna z korpusem dzielonym na część wschodnią i węższą zachodnią. Elewacje z dwukondygnacyjną fasadą z portalem na osi zwieńczonym wimpergą z oślim grzbietem.

W pobliżu kościoła, od strony północnej ulokowana **późnorenesansowa kapliczka** w formie cyborium na słupie ze scenami męczeństwa Chrystusa, ufundowana w k. XVI w. przez Jana Winklera i jego żonę Elżbietę z Frauenbergów. Pierwotnie była to kapliczka przydrożna, którą w XIX w. ustawiono na cmentarzu przykościelnym.

W 1860 roku na południe od kościoła wzniesiona została dzwonnica. Pod koniec XIX wieku w północno-zachodniej części terenu kościelnego wybudowano plebanię. Całość założenia uzupełniona jest budynkiem gospodarczym z 1895 roku i otoczona ceglany murem postawionym w 1930 roku. Naprzeciwko kościoła zachowała się organistówka pochodząca z końca XIX wieku.

Zespół pałacowo-parkowy w Tulcach. Pałac zlokalizowany w pd. części wsi, we wschodniej części parku, na terenie opadającym w kierunku wschodnim. Budynek z 1 ćw. XX w., murowany, na prostokątnym rzucie, dwukondygnacyjny, kryty dachem mansardowym z wystawkami. Elewacja pd- frontowa z potraktowanym dekoracyjnie ryzalitem mieszczącym wejście główne - drzwi wejściowe z nadświetlem obramione portalem ze spływami wolutowymi zamkniętymi łukiem odcinkowym wspartymi na pilastrach o stylizowanych kapitelach.

Park założony w poł. XIX w. gdy majątek należał do Ponińskich. Park w kształcie trapezu o układzie przestrzennym opartym na jednej głównej drodze wiodącej do budynku dworskiego. We wschodniej granicy parku – aleja z cennych okazów starodrzewia. Czytelny układ kompozycyjny.

Własność Poznańskiej Hodowli Roślin Sp. z o.o. w Tulcach k. Poznania.

Oficyna pałacowa zbudowana w końcu XIX w., z cegły, na planie wydłużonego prostokąta, o zwartej jednokondygnacyjnej prostopadłościenną bryle. Własność prywatna, budynek w złym stanie technicznym.

Wśród zabudowy folwarcznej zachowały się spichlerz z końca XIX wieku, stajnia i wozownia z około 1910 roku, dwie obory z 1905-1910 roku, gorzelnia wybudowana przed rokiem 1890, magazyn paszowo-zbożowy oraz czworak z końca XIX wieku.

4.1.3. STAN ZACHOWANIA STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

4.1.3. Stan zachowania stanowisk archeologicznych

Należy zaznaczyć na wstępie, że wszystkie stanowiska archeologiczne są tak samo ważne dla rekonstrukcji większych procesów lub wyjaśnienia mniejszych problemów i zagadnień. W myśl art. 6 pkt. 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568) wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece.

Stanowiska archeologiczne nie wpisane do rejestru zabytków, ujawnione głównie podczas badań AZP, stanowią podstawową i najliczniejszą grupę, która składa się na archeologiczne dziedzictwo kulturowe. Z powodu ich liczebności trudno określić stan zachowania każdego pojedynczego stanowiska archeologicznego. Najmniej narażone na zniszczenia są stanowiska archeologiczne położone na terenach niezabudowanych, nieużytkach i zalesionych.

4.1.4. OBSZARY NAJWIĘKSZEGO ZAGROŻENIA DLA ZABYTEKÓW NIERUCHOMYCH:

W oparciu o plany inwestycyjne gminy można określić obszary zagrożone pod względem zachowania zabytków:

a) urbanistyka:

- zły stan techniczny obiektów powstałych w końcu XIX w. oraz nie przystawanie do standardów współczesnego budownictwa powodują zastąpienie ich współczesnymi realizacjami

- znaczenie nowej zabudowy lokalizowanej w obrębie zespołów historycznych - wprowadzanie nowoczesnej wielkokubaturowej architektury w ciągach historycznej zabudowy, problemy z respektowaniem stałych zasad kształtowania architektury w odniesieniu do zabytkowej zabudowy oraz harmonijnym wprowadzeniem nowego budownictwa - wymogiem koniecznym przy projektowaniu jest dopasowanie nowych budynków gabarytami oraz stylistyką do istniejącej historycznej zabudowy poprzez zachowanie tradycyjnych kształtów dachów, ceramicznych pokryć, stonowanej kolorystyki,
- zabudowa gospodarcza – w niewielkich miejscowościach budownictwo mieszkaniowe było ściśle powiązane z zabudowa gospodarczą. W związku z zanikaniem pierwotnej funkcji następuje szybka degradacja obiektów prowadząca do całkowitego zniszczenia a w kolejności do rozbiórki budynków gospodarczych,
- wprowadzanie elementów obcych stylowi – wpływ na taki stan rzeczy mają przekształcenia własnościowe obiektów nieruchomości przez właścicieli prywatnych często wykonujących prace przy zabytku bez wymaganego pozwolenia konserwatorskiego w sposób niezgodny z zasadami sztuki i techniki konserwatorskiej,
- narażenie obiektów z terenu gminy posiadających walory historyczne bądź wartość lokalno-kulturową, nie objętych wpisem do rejestru zabytków a ujętych w ewidencji WWKZ, na degradację spowodowaną wymogami współczesności i w związku z tym prowadzonymi adaptacjami i remontami obiektów zabytkowych. Likwidacja oryginalnych elementów dekoracji architektonicznej, zdobionej stolarki okiennej, drzwiowej, klatek schodowych, dawnych witryn sklepowych,, wprowadzanie współczesnych materiałów budowlanych typu blacha dachówkopodobna, w miejsce ceramicznych pokryć dachowych, okien z PVC oraz ocieplanie płytami styropianowymi - prowadzi do degradacji pojedynczych obiektów a także całych obszarów starej zabudowy, pozbawiając je charakterystycznego klimatu a co za tym idzie wartości turystycznych. Brak szczegółowych zapisów dotyczących ochrony historycznych założeń ruralistycznych, zespołów folwarcznych, cmentarzy umożliwia wprowadzanie daleko idących przekształceń przestrzennych, kubaturowych, materiałowych, architektonicznych niekorzystnych dla krajobrazu kulturowego gminy,

c) zespoły pałacowo/dworsko-parkowe :

-konserwacji i fachowej pielęgnacji wymagają głównie parki podworskie w Komornikach i Śródcie. Konieczna wydaje się podbudowa zielenią dużych fragmentów lokalnych łączników

ekologicznych. W przypadku stref wododziałowych wskazane byłoby nawet odtworzenie całkowicie zniszczonej roślinności.

- dużym zagrożeniem dla parków są także podziały działek prowadzone na terenach parków, których konsekwencją jest zmiana własności części założenia jak stało się np. w Gowarzewie gdzie nastąpił geodezyjny podział budynku dworu oraz parku Tego typu postępowanie skutkuje zniszczeniem historycznych układów komunikacyjnych i osi widokowych. W związku z tym należy zapobiegać podziałom działek na terenach wpisanych do rejestru i dążyć do scalania powierzchni parków w ręku jednego właściciela.

- brak środków finansowych na rewaloryzację i utrzymanie zieleni.

- brak stref ochronnych istniejących w starych planach zagospodarowania przestrzennego. Stąd często pojawiają się zamiary lokalizowania tuż przy granicy parku lub w najbliższym sąsiedztwie bądź to zakładów lub urządzeń przemysłowych albo dużych ferm zwierzęcych.

- degradacja obszarów parkowych oraz otulin parków poprzez źródła zanieczyszczeń: środki ochrony roślin, zrzuty ścieków na łąki, ścieki, nielegalne składowiska odpadów. W planach zagospodarowania przestrzennego należy dążyć do tego aby w najbliższym sąsiedztwie parków nie lokalizować inwestycji mogących niekorzystnie wpływać na warunki mikroklimatyczne panujące w parkach oraz stan zieleni

- remonty prowadzone w sposób nieprawidłowy, niezgodnie z zasadami sztuki konserwatorskiej z zastosowaniem najtańszych materiałów przeznaczonych do współczesnego masowego budownictwa,

e) układy ruralistyczne, układy przestrzenne

- generalnym problemem nie tylko w skali gminy lecz i powiatu jest lokalizacja wież telefonii komórkowej oraz pojawiające się potencjalnie nowe zagrożenie –elektrownie wiatrowe - wpływająca deprecjonująco na panoramę miejscowości i zespołów zabytkowych, stanowiąc konkurencję dla zabytkowej architektury – wież kościołów, będących historycznymi dominantami obszarów wiejskich. Tego typu inwestycje mają niekorzystny wpływ na ukształtowanie zabytkowej przestrzeni jako element nie harmonizujący z krajobrazem kulturowym. Poprzez ingerencję elementów obcych niszczeniu ulegają wartości widokowe–przestrzenne założenia, panoramy oraz otoczenie zabytkowych obiektów o wartości lokalnej.

- niewielka możliwość wykorzystania starych budynków folwarcznych do nowoczesnej produkcji, niszczenie kompozycji podwórza folwarcznego oraz charakteru zachowanej zabudowy. Budynki te wymagają przeróbek i adaptacji, a w wielu przypadkach również

znalezienia nowej funkcji. Z tych powodów w złym stanie jest wiele obiektów folwarcznych na terenie gminy.

- złożonym problemem wymagającym szerszych działań, także w skali ponad powiatowej, jest **budownictwo drewniane** zarówno sakralne jak i pozostałości drewnianej zabudowy wsi (stodoły, budynki szkieletowe). Są to obiekty w najgorszym stanie technicznym wynikającym z racji użycia nietrwałego materiału, jakim jest drewno, braku prowadzenia bieżących napraw i remontów, wtórnych przebudów i przekształceń z użyciem niewłaściwych materiałów, a także nieprzystosowaniem do obecnych wymogów cywilizacyjnych.

f) niedostatek środków publicznych na rewitalizację oraz brak powszechnej świadomości realnej i potencjalnej wartości zasobów kulturowych, który skutkuje bezmyślnym niszczeniem obiektów lub powoduje degradację miejsc o lokalnej wartości historycznej,

4.1.5 ISTOTNE ZAGROŻENIA DLA ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH

Podstawowym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych są wszelkie inwestycje gospodarcze związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych a ingerujące w substancję archeologiczną.

Aby zapobiec zniszczeniu stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych, prace ziemne prowadzone w strefie ochrony stanowisk archeologicznych wymagają prowadzenia badań archeologicznych w zakresie uzgodnionym z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Jest to szczególnie ważne podczas takich inwestycjach jak **budowa budynków mieszkalnych i usługowych** oraz **inwestycje liniowe: przyłącza kanalizacji deszczowej, sanitarnej, gazowej, telekomunikacyjnej**.

Natomiast realizacja inwestycji takich jak **budowa obwodnic, dróg, zbiorników retencyjnych**, bezwzględnie wymaga prawidłowego rozpoznania terenu pod względem faktycznej ilości stanowisk archeologicznych oraz przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych na wytypowanych stanowiskach. Z uwagi na szerokopłaszczyznowy zakres prac ziemnych charakteryzujący tego typu przedsięwzięcia budowlane, w bezpowrotny sposób niszczone są substancją zabytkową i obiekty archeologiczne.

Należy pamiętać również o **pracach ziemno-budowlanych związanych z przebudową lub rozbiórką budynków** wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji zabytków.

Towarzyszące im badania archeologiczne są niezwykle istotne w procesie rekonstrukcji dawnej zabudowy.

Przebudowa układów ruralistycznych i założeń pałacowo-parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych. na tym terenie. Pozwalają skorygować, uszczegółwić i potwierdzić dane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej oraz statusie społecznym i zawodowym mieszkańców. Dlatego ważne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologiczne jest też **rozwój turystyki** zwłaszcza nad zbiornikami wodnymi i w obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie niezwykle licznych osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Istotne zagrożenie dla zachowania substancji zabytkowej stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w obrębie pól uprawnych stanowi **głęboka orka**. Niektóre zagrożenia pojawiły się w ciągu ostatnich lat, jak na przykład działalność tzw. **poszukiwaczy skarbów z wykrywaczami metali**, których rozmiarów nie potrafimy ocenić. Działalność ta szczególnie zagraża cmentarzyskom oraz grodziskom zlokalizowanym na terenie gminy. Wiele zagrożeń wynika z przyspieszonego rozwoju gospodarczego – jak już wspomniano użycie ciężkiego sprzętu w rolnictwie, rozwój budownictwa i budowa dróg.

4.1.6 OBSZARY NAJWIĘKSZEGO ZAGROŻENIA DLA STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

W oparciu o istniejące plany inwestycyjne można wymienić obszary na terenie gminy, zagrożonych pod względem zachowania zabytków archeologicznych. Zadania te wymagają prowadzenia badań archeologicznych ze względu na niszczący charakter ich prac ziemnych. Na terenie gminy priorytetowe zamierzenia inwestycyjne wiążą się przede wszystkim z funkcjonowaniem układu drogowego, systemem wodno-kanalizacyjnym, siecią gazową i energetyczną oraz rozwojem infrastruktury społecznej.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest uzgadnianie wszystkich inwestycji budowlanych oraz wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4.2. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY KLESZCZEWO

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego zostało uchwalone przez Radę Gminy w Kleszczewie w dniu 26 września 2001 r. i stanowi załącznik do Uchwały nr XXXII/186/01. W Studium zostały ustalone podstawowe zasady rozwoju przestrzennego gminy, dotyczące działań w zakresie ochrony, rewitalizacji i kreacji wartości kulturowych.

Cele strategiczne polityki przestrzennej gminy, gwarantujące zrównoważony rozwój obejmują min. ochronę zasobów przyrodniczych i kulturowych, gwarantujących zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy gminy

W części „Diagnoza stanu gminy” w rozdziale I. Środowisko przyrodnicze pkt 1. „Charakterystyka przyrodniczo-geograficzna gminy” pdpkt. 1.7 „Szata roślinna” wśród zieleni urządzonej wymieniono parki podworskie, w których występują rzadkie okazy drzew (dęby szypułkowe, wiązy, białodrzew, klon srebrzysty i in.). orasz starodrzew z gatunkami drzew pospolitych. W pkt. 1 „Oceny stanu i funkcjonowania środowiska” zauważono niekorzystną izolację parków podworskich od innych terenów zielonych i naturalnych ciągów dolinnych. W pkt. 2.2 „Tereny wymagające rekultywacji i rewitalizacji” za wymagające konserwacji i fachowej pielęgnacji parki podworskie w Komornikach i Śródce. W pkt. 2.3 „Obszary i obiekty prawnie chronione” za najcenniejsze uznano zachowane krajobrazowe parki podworskie, które następnie wymieniono podając ich obszar, czas powstania i stan zachowania..

W rozdziale V „Przestrzeń zurbanizowana” w pkt. 1 „Rys historyczno-przestrzenny” opisane zostały obiekty zabytkowe w poszczególnych miejscowościach oraz podano wykaz chronionych obiektów architektonicznych. W pkt. 3. „Ochrona zabytków archeologicznych” podano ogólną liczbę stanowisk archeologicznych zarejestrowanych na terenie gminy z podziałem na ich wartość poznawczą oraz podziałem na stanowiska z epoki kamienia, brązu, żelaza i wczesnego średniowiecza. Jednocześnie wymieniono miejscowości, w których

odkryto stanowiska archeologiczne z danej epoki oraz obszary koncentracji stanowisk na terenie gminy. W tym punkcie studium podkreślono również, że „Wszystkie stanowiska zlokalizowane na terenie gminy podlegają ochronie konserwatorskiej.” Ponadto informuje się, że „zasięg stanowiska wyznaczony na podstawie badań powierzchniowych nie zawsze jest zasięgiem, który dokładnie odpowiada występowaniu pozostałości pradziejowego osadnictwa pod ziemią. Tak więc wyznaczony na mapach zasięg stanowiska należy traktować orientacyjnie, bowiem podczas prac ziemnych może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonych na podstawie obserwacji powierzchniowych zasięgów stanowisk.” Należy zatem operować „pojęciem strefy intensywnego występowania stanowisk archeologicznych”. W zakresie wytycznych konserwatorskich zaznaczono, że należy zasięgnąć opinii „Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – Konserwatora Zabytków Archeologicznych”, który może nałożyć wymóg przeprowadzenia nadzoru archeologicznego nad pracami ziemnymi. Na mapie będącej załącznikiem do studium „nie uwzględniono wszystkich znanych stanowisk, gdyż informacje o niektórych pochodzą tylko z przekazów archiwalnych i nie posiadają dokładnej lokalizacji.”

W rozdziale VII „Ocena stanu zagospodarowania gminy” pkt 1 „Wnioski wynikające ze stanu środowiska przyrodniczego” pdpkt 1.1 „Problemy do rozwiązania” wymieniono odbudowę i fachową pielęgnację zachowanych zespołów zieleni kształtowanej, zwłaszcza zasobnych w pomnikowe okazy drzew (choć nie objętych ochroną) parków w Gowarzewie, Kleszczewie, Komornikach, Krerowie, Nagradowicach, Poklatkach, Śródce i Tulcach.

W części 2 „Polityka przestrzenna” rozdział 2 „Zasady polityki przestrzennej” określono zasady rozwoju polityki przestrzennej gminy jako jeden system, który tworzą człowiek, przyroda oraz funkcjonalno-przestrzenne, społeczne i techniczne struktury. Wobec tego polityka przestrzenna powinna odnosić się do czterech podstawowych płaszczyzn zrównoważonego rozwoju, tworzących główne elementy struktury przestrzennej gminy (środowiska mieszkaniowego i wizerunku (klimatu) gminy, bazy miejsc pracy, sfery wypoczynku i rekreacji, środowiska przyrodniczego) a działania na rzecz rozwoju przestrzennego gminy będą uwzględniać min. naturalne tendencje rozwojowe i tradycje,

W Rozdziale 5 „Uwarunkowania rozwoju” w § 20 „Kierunki rozwoju przestrzennego gminy Kleszczewo” wyznaczono w oparciu o sprzyjające czynniki wewnętrzne, takie jak układy przestrzenne wsi oparte na założeniach dworsko-parkowych, zabytkowe zespoły kościelne, krajobrazowe parki podworskie,

W części studium „Kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy” w pkt. 1 „Wstęp” pdpkt. 1.1 „Podstawa prawna opracowania” jako jeden z przedmiotów Studium - diagnoza

stanu istniejącego i uwarunkowania rozwoju gminy, wynikający ze stanu i funkcjonowania środowiska przyrodniczego i kulturowego, a w kierunkach rozwoju przestrzennego i zasadach polityki przestrzennej – uznano obszary objęte ochroną środowiska przyrodniczego i kulturowego. W rozdziale 2 „Uwarunkowania rozwoju” pkt.2.2 „Uwarunkowania wewnętrzne” - „uwarunkowania przyrodnicze” wskazano, że o atrakcyjności terenu decydują zachowane parki krajobrazowe. Wśród uwarunkowań kulturowych jako umacniające szanse rozwoju funkcji turystycznej w gminie wymienione zostały zasoby dziedzictwa kulturowego: obiekty zabytkowe i obiekty architektury, (np. turystyka pielgrzymkowa do sanktuarium maryjnego w Tulcach może ulec dalszemu rozwojowi w oparciu o wartościowe zasoby kultury sakralnej) i ponownie parki podworskie. W pdpkt. 2.2 „Zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych” wyodrębniono zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych, które stanowią propozycję do uwzględnienia w planie zagospodarowania przestrzennego woj. wielkopolskiego. Z zakresu publicznych usług ponadlokalnych i dóbr kultury materialnej należą do nich - ochrona i renowacja zabytków. W pdpkt. 2.3 „Zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych”: zinventaryzowanie obszarów i obiektów stanowiących elementy tożsamości kulturowej gminy oraz opracowanie programu ich wykorzystania, a z zakresu ochrony przyrody – objęcie ochroną konserwatorską drzewostanów parkowych. W pkt. 3 „Kierunki zagospodarowania przestrzennego” pdpkt. 3.6 „Ochrona i kształtowanie środowiska przyrodniczego” ponownie za najcenniejsze w krajobrazie gminy uznano zachowane parki podworskie, o założeniach krajobrazowych, w części zniszczone i zaniedbane. Zmiany w środowisku objąć powinny bezwzględną ochronę drzewostanów parkowych. W pdpkt. 3.7 „Ochrona środowiska kulturowego” jako środowisko kulturowe gminy Kleszczewo określono zabytki architektoniczne ujęte w ewidencji WWKZ, obiekty wpisane do rejestru zabytków, parki i założenia dworsko-parkowe wg. wykazu WWKZ, cmentarze oraz zabytki ujęte w ewidencji stanowisk archeologicznych.. Określono także zasady , które muszą być respektowane (zakaz wydzielania nowych działek w parkach, stawiania ogrodzeń, budowy nowych obiektów, uzgadnianie prac przy obiektach zabytkowych) W przypadku zabytków archeologicznych ochrona ma polegać na respektowaniu zasady mówiącej o tym, że „Wszelkie prace ziemne w obrębie śladów przeszłości historycznej regionu, w tym śladów osadnictwa oraz miejsca występowania zasobów archeologicznych winny być prowadzone pod nadzorem archeologicznym – Konserwatora Zabytków Archeologicznych Muzeum Archeologicznego w Poznaniu.”

W Rozdziale 6 „Cele rozwoju przestrzennego” § 24 wśród licznych celów zrównoważonego rozwoju przestrzennego gminy wymieniona została ochrona krajobrazu i środowiska kulturowego, a w § 25 wyznaczono równorzędne cele i zadania rozwoju ekologicznego – ochronę unikatowych i charakterystycznych cech naturalnych środowiska przyrodniczego przyrodniczego tym drzewostanów parkowych.

W Rozdziale 7 „Zadania ponadlokalne” w § 28 wśród zadań ponadlokalnych służących realizacji celów publicznych, z zakresu usług ponadlokalnych i dóbr kultury materialnej wymieniono ochronę i renowację zabytków, zinwentaryzowanie obszarów i obiektów stanowiących elementy tożsamości kulturowej gminy oraz opracowanie programu ich wykorzystania a z zakresu ochrony przyrody objęcie ochroną konserwatorską drzewostanów parkowych.

W Części 3: „Tereny chronione na podstawie przepisów szczególnych” w Rozdziale 8 „Ochrona zasobów przyrodniczych” w § 29 wymieniono krajobrazowe parki podworskie podlegające ochronie konserwatorskiej (we wsiach: Gowarzewo, Kleszczewo, Komorniki, Krerowo, Nagradowice, Poklatki, Śródka i Tulce). W Rozdziale 9 „Ochrona dóbr kultury” w § 32 wymienione zostały obiekty podlegające ochronie na zasadach określonych w ustawie o ochronie dóbr kultury i muzeach z dnia 15.02.1962 r. .

- obiekty architektury znajdujące się w rejestrze Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu,
- obiekty, które znajdują się w ewidencji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu,
- parki (wg wykazu Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu),
- cmentarze (wg wykazu Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu).

W § 33 ochronie polegającej na pielęgnacji i uzupełnianiu drzewostanu, podtrzymywaniu składu gatunkowego, zachowaniu układów alejek – podlegają historyczne układy zieleni położone na terenie gminy.

W części 5 „Struktura osiedleńcza – funkcje gminy” w Rozdziale 18 „Turystyka i wypoczynek” w § 88 określono, iż wszelka działalność turystyczna i wypoczynkowa musi być podporządkowana zachowaniu wartości środowiska przyrodniczego i historyczno-kulturowego. W części 6 „Organizacja przestrzeni gminy” w rozdziale 23 „System zieleni” w § 116 wśród elementów tworzących system zieleni wymieniono min. zieleni parków i cmentarzy.

4.3 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.

Zgodnie z Ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2003 r. Nr 80 po.717) większość planów utraciła ważność w 2004 r. Gmina Kleszczewo jako jedna z niewielu jest w całości objęta aktualnym planem zagospodarowania przestrzennego, który został uchwalony przez Radę Gminy w Kleszczewie Uchwałą nr XXXVII/181/2005 z dnia 30.09.2005 r.

W rozdz. I „Uchwalenia ogólne” § 3 „Szczególne warunki zagospodarowania wynikające z potrzeb środowiska kulturowego” zostały wymienione obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków, określono warunki ochrony obiektów zabytkowych (zachowanie i restauracja pałaców i zabudowy podworskiej, restauracja i rekonstrukcja elementów zabytkowych układu terenu, osi kompozycyjnych i widokowych, zachowanie i konserwacja starodrzewu, usunięcie elementów zniekształcających kompozycję terenu, zakaz lokalizowania na terenie założeń i w ich otoczeniu inwestycji o charakterze uciążliwym , ochrona form budowli zabytkowych, ścisłe przestrzeganie wytycznych konserwatorskich). Podano spis obiektów zabytkowych występujących na terenie gminy wpisanych do rejestru i ujętych w ewidencji konserwatorskiej. W pkt. 4 wprowadzono zapis: „Z racji występowania dużej liczby stanowisk archeologicznych w liczbie 210 na terenie gminy oraz z uwagi, że zasięg stanowisk archeologicznych wyznaczonych na podstawie badań powierzchniowych nie zawsze zgodny jest z ich rzeczywistym zasięgiem, przed przystąpieniem do prac ziemnych należy uzyskać opinię Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Archeologicznych (opinia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Archeologicznych w Poznaniu)”

W § 5 „Komunikacja. Linie rozgraniczające ulic i dróg publicznych” w pkt. 11 ujęto zapis o konieczności uzgadniania z WWKZ przebudowy lub modernizacji dróg zlokalizowanych w granicach stanowisk archeologicznych.

2) UCHWAŁA NR XIX/117/2008 Rady Gminy w Kleszczewie z dnia 30 września 2008r. w sprawie: uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Kleszczewo w miejscowości Gowarzewo

dla ochrony dziedzictwa archeologicznego w tekście uchwały, w I „Ustalenia wstępne” § 1 pkt. 8 wprowadzono zapis: „Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się obowiązek uzgadniania z WUOZ w Poznaniu inwestycji związanych z

zagospodarowaniem i zabudowaniem terenu a wymagających prac ziemnych, celem ustalenia obowiązującego inwestora zakresu badań archeologicznych”

na załączniku graficznym oznaczono: „zasięg zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych”

4.4. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z OCHRONY PRZYRODY I RÓWNOWAGI EKOLOGICZNEJ

Gmina Kleszczewo położona jest poza układem obszarów węzłowych i korytarzy ekologicznych systemu obszarów chronionych. Jedyne obszar chroniony to dolina Michałówki, która jest częścią wielkoprzestrzennego systemu obszarów chronionych województwa (WSOCH). Intensywna eksploatacja związana z działalnością człowieka doprowadziła do wylesienia tych terenów. Naturalne zespoły roślinne zajmują 6 % obszaru gminy. Przeważa roślinność urządzona, szczególnie XIX w. parki dworskie, pałacowe, starodrzew zachowany w pobliżu kościołów i na cmentarzach.

Na terenie gminy zachowanych jest 8 parków podworskich o założeniach krajobrazowych z zachowanym starodrzewem gł. z lip drobnolistnych i szerokolistnych, kasztanowców, klonów, jesionów i modrzewi oraz gatunki rzadkie dęby szypułkowe, wiązy, białodrzew, klon srebrzysty. Spośród 8 parków 6 jest wpisanych do rejestru zabytków. Są to parki w Gowarzewie, Kleszczewie, Komornikach, Krerowie, Nagradowicach, Tulcach. Pozostałe 2 nie wpisane do rejestru znajdują się w Poklatkach i Śródcie.

Na terenie gminy znajdują się 2 pomniki przyrody rosnące w Śródcie:

- kasztanowiec zwyczajny o obwodzie (w pierśnicy) 370 cm.- nr 647
- klon o obwodzie 350 cm- . nr 648

Wzdłuż głównych dróg w gminie istnieją fragmenty szpalerów drzew, które ze względów krajobrazowych i przyrodniczych powinny zostać zachowane. Korzystne byłoby również wprowadzenie nasadzeń uzupełniających istniejące już ciągi drzew oraz całkiem nowych przy śródpolnych drogach.

4.5 UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY ZABYTEKÓW ARCHEOLOGICZNYCH

Przy sporządzaniu dokumentów planistycznych należy respektować strefy ochrony stanowisk archeologicznych i wynikające z tego zalecenia konserwatorskie. Wiąże się to z również z koniecznością wprowadzenie zapisu zapewniającego prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do tych stref oraz obszarów chronionych tj. układów urbanistycznych, ruralistycznych, założeń pałacowo-parkowych, cmentarzy, obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji zabytków:

„Prace inwestycyjne, w tym ziemne związane z budownictwem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych, wymagają uzgodnienia z WUOZ, który określi warunki realizacji inwestycji.”

5. CELE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTEKAMI.

Opracowanie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Kleszczewo ma na celu poprawę stanu zachowania lokalnego dziedzictwa kulturowego w oparciu o istniejące instrumenty prawne i działania ochronne

Poniższe cele wynikają z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju i gminy
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminując sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków,

- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

6. KIERUNKI DZIAŁAŃ DLA REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

6.1.1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków nieruchomych.

- wykonanie gminnej ewidencji zabytków nieruchomych w formie kart obiektów,
- systematyczna weryfikacja gminnej ewidencji zabytków – przeprowadzanie przeglądów w terenie oraz uzupełnianie kart obiektów o uzyskane dane i dokumentację fotograficzną, wprowadzanie zmian dot. rozbiórek, modernizacji, remontów oraz zmian dotyczących stosunków własnościowych,
- sporządzenie mapy dziedzictwa kulturowego gminy z naniesioną lokalizacją obiektów i obszarów chronionych,

(Wpis zabytków nieruchomych do gminnej ewidencji sam w sobie nie stanowi formy ich ochrony, jednak stanowi podstawę do objęcia tych zabytków ochroną w formie zapisu w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego)

6.1.2. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych.

- wykonanie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych w formie kart zespołu stanowisk archeologicznych
- sporządzenie elektronicznej systematycznie aktualizowanej bazy informacji o stanowiskach archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków i stanowiskach archeologicznych wytypowanych,
- uzupełnianie i weryfikowanie istniejącej ewidencji zabytków archeologicznych poprzez: włączanie informacji przekazywanych przez WUOZ w Poznaniu

6.1.3 Udostępnianie i promocja zabytków:

- popularyzacja poszczególnych zabytków oraz krajobrazu kulturowego poprzez ich wyeksponowanie - rozwój turystyki kulturowej obejmującej szlaki i ścieżki przyrodniczo-kulturowe,

- włączenie się do już istniejących oraz tworzenie tematycznych sieci rowerowych, pieszych, konnych, samochodowych szlaków turystycznych, co ma na celu zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionu poprzez renowacje i udostępnianie zabytków
- współpraca z właścicielami zabytków dla zapewnienia im należytej opieki, wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych zasad udostępniania obiektów w celach turystycznych i edukacyjnych ,
- oznakowanie obiektów, udostępnianych w celach turystycznych, stanowiących własność gminną, prywatną, diecezjalną lub Skarbu Państwa (do 2013 r.),
- opracowanie tablic informacyjnych zawierających podstawowe dane o obiekcie (do 2013 r.),
- opracowanie elektronicznej mapy turystycznej z naniesionymi i opracowanymi obiektami zabytkowymi (do 2013 r.),
- wydanie mapki z zaznaczonymi obiektami zabytkowymi na terenie gminy (do 2013 r.)
- sporządzenie aktualnej dokumentacji i oznakowanie Miejsc Pamięci Narodowej i miejsc upamiętniających wydarzenia historyczne.
- przygotowanie i oznaczenie szlaków turystycznych, rowerowych, pieszych – utworzenie ścieżek turystyczno-edukacyjnych, włączenie materiałów informacyjnych o przeszłości i historii miejscowości zlokalizowanych na terenie gminy oraz o zabytkach, oznakowanie szlaku i najważniejszych obiektów
- powstanie tras rowerowych w oparciu o istniejący model gminnych połączeń drogowych,

6.1.4 Popularyzacja i edukacja

- edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego - włączenie w programy kształcenia szkół prowadzonych przez gminę (szkoły podstawowe i gimnazja) elementów wiedzy na ten temat, włączenie tematyki ochrony dóbr kultury do zajęć szkolnych – opracowanie z nauczycielami planów zajęć z młodzieżą i dziećmi uwzględniających problemy ochrony dziedzictwa kulturowego, przygotowanie konspektów oraz pomoc merytoryczna w prowadzeniu lekcji dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, wspieranie inicjatyw zmierzających do upowszechnienia wiedzy na temat regionalnych zabytków i dziedzictwa
- popularyzacja tematyki poprzez publikację materiałów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w prasie lokalnej i na stronie internetowej gminy, włączanie poprzez media środowiska lokalnego do różnorodnych inicjatyw w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, informowanie mediów o sprawach związanych z ochroną zabytków oraz o

inicjatywach podejmowanych w tym zakresie, współpraca z lokalną prasą i ukazywanie obiektów po przeprowadzeniu prac konserwatorskich

- upowszechnianie wyników badań naukowych za pośrednictwem multimediiów, wydawnictw naukowych itp.
- tworzenie stron internetowych na temat zabytków i tradycji
- wspieranie działań sprzyjających szerszemu zaangażowaniu się sektora prywatnego w ochronę dziedzictwa kulturowego,
- wspieranie działalności organizacji społecznych, pozarządowych i środowisk zajmujących się ochroną i opieką nad zabytkami
- ustalenie stanu zasobów zabytkowych oraz ich znaczenia dla kultury regionu i kraju – zebraniu informacji o aktualnym stanie zachowania zabytków, w tym obiektów chronionych, inwentaryzacji terenowej obiektów o cechach zabytkowych, waloryzacji zabytków i określeniu ich znaczenia dla dziedzictwa regionu
- wykorzystanie ścieżek turystyczno-edukacyjnych do promocji znajdujących się na nich obiektów zabytkowych

6.1.5 Włączenie zabytków w procesy gospodarcze

- wykorzystanie obiektów zabytkowych do celów min. turystycznych; w procesach gospodarczych należy uwzględnić kształtowanie przestrzeni kulturowej, w celu zwiększenia atrakcyjności przestrzeni należy prowadzić działania zmierzające do odtworzenia historycznych układów i obszarów ważnych dla kultury regionu i wzmocnienia lokalnej konkurencyjności np. rewaloryzacja parku w Kleszczewie stanowiącego własność Gminy oraz przywrócenie mu pierwotnego układu kompozycyjnego celem wyeksponowania wartości krajobrazowej i historycznej,
- wpisanie obiektów i obszarów chronionych w działania gospodarcze gminy podnoszące atrakcyjność jego wizerunku oraz rozwój przedsiębiorczości
- podjęcie działań promocyjnych w celu znalezienia użytkowników dla zdegradowanych obiektów użytkowych w gminie, prowadzenie na oficjalnej stronie internetowej oferty inwestycyjnej, uwzględniającej kompleksowe i wariantowe określenia proponowanych funkcji użytkowych obiektów zabytkowych
- wykorzystanie potencjału kulturowego turystycznego gminy poprzez rozwój działalności agroturystycznej, turystyki aktywnej oraz turystyki pielgrzymkowej związanej z funkcjonującym na terenie gminy sanktuarium maryjnym w Tulcach
- zaplanowanie polityki promocyjnej

- zwiększenie absorpcji środków finansowych UE i innych grantów

6.1.6. Aktywizacja społeczności lokalnych na rzecz opieki nad zabytkami

w celu poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego regionu należy podjąć działania w zakresie stałego podnoszenia świadomości społecznej poprzez zwiększanie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych,

- rozwój tożsamości regionalnej poprzez inwentaryzację zabytków regionu, infrastruktury zapewniającej jego bezpieczeństwo, propagowanie go wśród mieszkańców ,
- zachowanie i wyeksponowanie unikalnych wartości historycznych i artystycznych zabytków o dużym znaczeniu dla społeczności lokalnej,- aktywizacja gospodarcza regionu poprzez podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,
- przygotowanie kompleksowej i łatwo dostępnej informacji o ofercie turystyczno-kulturowej regionu, w tym bazy danych ofert,- podniesienie świadomości społeczeństwa do wagi ochrony dziedzictwa kulturowego
- dostęp do informacji o zabytkach
- ustanowienie skutecznych zasad interwencyjnych robót zabezpieczających, podejmowanych w przypadku zagrożenia zabytkowej substancji oraz skutecznej egzekucji zwrotu poniesionych kosztów
- realizacja zasad partnerstwa publiczno-prywatnego w sferze adaptacji zabytków do nowych funkcji,
- ochrona dawnych cmentarzy jako miejsc pamięci oraz istotnych skupiska zieleni na obszarach wiejskich

7. OKREŚLENIE SPOSOBU REALIZACJI POSZCZEGÓLNYCH CELÓW GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Władze gminy Kleszczewo w latach 2010-2013 przewidują :

- zagospodarowanie turystyczne gminy – uatrakcyjnienie oferty turystycznej przez inwestycje- remont i oznaczenie obiektów o charakterze historycznym i przyrodniczym, inwentaryzacja obiektów zabytkowych pomników przyrody, budowa ścieżki rowerowej ,
- gmina planuje współpracę z instytucjami wprowadzającymi dodatkowe oznakowania na drogach gminnych, powiatowych i wojewódzkich w celu ułatwienia dojazdu do obiektów zabytkowych z terenu gminy Kleszczewo,

- odnośnie obiektów nie będących własnością gminy przewiduje się prowadzenie działań pośrednich wynikających z ustawy oraz polityki prowadzonej przez Gminie takich jak :
określanie i stwarzanie, przy sporządzaniu dokumentów planistycznych, warunków sprzyjających właściwemu wykorzystaniu zabytków oraz zachowaniu ich w dobrym stanie, wspieranie poczynań właścicieli obiektów zabytkowych w działaniach związanych z właściwym użytkowaniem i utrzymaniem zabytków

- budowa ścieżek turystycznych -planuje się dalszą współpracę z innymi gminami regionu w celu włączenia zabytków z gminy do już istniejących szlaków stanowiących trasy wycieczek krajoznawczych, w celu promocji obiektów i regionu np. Transwielkopolskiej Trasy Rowerowej i Szlaku Romańskiego

- w przypadku obiektów stanowiących własność Gminy:

park w Kleszczewie- planuje się do roku 2012 wykonanie prac rewaloryzacyjnych na terenie parku stanowiącego własność Gminy, mających na celu wyeksponowanie wartości krajobrazowej i historycznej. Prace pielęgnacyjne oraz sanitarne prowadzone są na bieżąco. Zostaną podjęte działania zmierzające przywrócenia pierwotnego układu kompozycyjnego zgodnie z zaopiniowanym pozytywnie przez WWKZ „Koncepcją rewaloryzacji zabytkowego parku dworskiego w Kleszczewie” Piotra Wilanowskiego

park w Gowarzewie - prowadzone są bieżące prace porządkowe oraz sanitarne zieleni parkowej,

- uwzględnienie dziedzictwa kulturowego przy sporządzaniu dokumentów planistycznych

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI OKREŚLONE PRZEZ GMINĘ

Gmina w odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru może korzystać z Ustawy o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 12 stycznia 1991 r) zwalniającej z opodatkowania obiekty użytkowane i remontowane w sposób właściwy, zgodnie ze wskazaniem konserwatorskimi.

Rada Gminy Kleszczewo corocznie w uchwale budżetowej określi wysokość środków przeznaczonych na :

sporządzenie ewidencji, inwentaryzacji, oznakowania obiektów zabytkowych

edukację,

promocje zabytków,

dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków oraz prace rewitalizacyjne na terenie zabytkowego parku w Kleszczewie stanowiącego własność gminy,

Koordinację prac związanych z realizacją poszczególnych zadań wynikających z ustaleń „Gminnego Programu opieki nad zabytkami” w ramach organizacyjnych Urzędu Gminy Kleszczewo, powierzono Referatowi ds. Infrastruktury Komunalnej i Budownictwa..

9. MONITORING DZIAŁANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI – FORMA ORGANIZACYJNO-INSTYTUCJONALNA OKREŚLONA PRZEZ GMINĘ.

Proces osiągania celów Programu opieki nad zabytkami będzie monitorowany przez wyznaczoną osobę odpowiedzialną za koordynację prac. Monitoring prowadzony będzie poprzez analizę stopnia ich realizacji. Analiza ta będzie dokonywana każdorazowo po upływie 2 lat funkcjonowania i zakończona raportem przedkładanym Radzie Gminy. W miarę rozwoju systemu monitorowania przewiduje się weryfikację sposobu tejże oceny.

W roku 2012 rozpoczęte zostaną przygotowania do opracowania i przyjęcia w roku 2014 Gminnego Programu Opieki nad zabytkami na lata 2014 –2017.

10. NIEKTÓRE ZEWNĘTRZNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI OKREŚLONE PRZEZ GMINĘ.

W ramach pozyskiwania środków zewnętrznych na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i rewitalizujących zabytków gmina na bieżąco monitorować będzie ogłaszane Programy Pomocowe z funduszy rządowych i pozarządowych oraz Projekty Unijne pomocne w uzyskaniu dotacji celowych. Unia Europejska finansuje sferę kultury, w tym ochronę zabytków w ramach celowych programów wspólnotowych (adresowany bezpośrednio do sektora kultury był np. Program Kultura 2000) oraz poprzez fundusze strukturalne (FS) utworzone w celu wyrównywania poziomu rozwoju regionów (z funduszy strukturalnych znaczenie dla możliwości finansowania sfery ochrony i opieki nad zabytkami do 2006 roku miały:

Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego(ERDF),

Europejski Fundusz Społeczny (ESF),

Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnych (EAGGF),

Dofinansowanie z tych funduszy w przypadku niektórych działań możliwe było do 2008 roku.

Przewiduje się zarówno pozyskiwanie środków pozabudżetowych na odnowę zabytków, których właścicielem jest gmina, jak i pomoc właścicielom zabytków w pozyskiwaniu środków zewnętrznych (strukturalnych, z budżetu państwa, z fundacji) oraz przygotowanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych do absorpcji programowych funduszy Wspólnoty Europejskiej poprzez dysponowanie aktualnymi informacjami o możliwościach starania się o środki pozabudżetowe na dofinansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych.

Rozważana jest także możliwość dofinansowania z budżetu gminy (poprzez podjęcie stosownych uchwał) prac remontowych prowadzonych przez właścicieli obiektów zabytkowych posiadających indywidualny wpis do rejestru zabytków.

